

Ekonomski isplativa proizvodnja organske hrane

Vera Batanjski¹, Ana Batričević¹,
Uroš Radovančev², Vladan Joldžić¹

Originalni naučni rad
UDC:330.322.54.631/635

UVOD

Analizirajući dva glavna scenarija „klimatski šok” i „energetsku krizu”, izveštaj FFRAP [1] naglašava veliku zavisnost i ranjivost evropske poljoprivrede kao rezultat neefikasnog korišćenja resursa i negativnog uticaja na životnu sredinu, što bi moglo dovesti do prekida konvencionalnih proizvodnih sistema. „Krizna hrane” ističe obaveze usmerene ka istraživanjima, čiji je cilj generisanje društveno-ekološki efikasnih proizvoda, procesa i usluga. Konačno, „saradnja sa prirodom” bi projektovala idealnu situaciju u kojoj bi nauka i tehnologija bile efikasno usklađene da bi se obezbedio održivi razvoj. „Millennium Ecosystems Assessment” ističe „značajne i uglavnom nepovratne gubitke u biodiverzitetu na Zemlji”, kao posledicu „rastućih zahteva za hranom, svežom vodom, drvećem, celulozom i gorivima” [2].

POTREBE EVROPSKOG TRŽIŠTA ZA ORGANSKIM PROIZVODIMA

Organska sertifikacija hrane je šema kvaliteta u EU, reper za kvalitet širom sveta [2]. Potrošači u Evropskoj uniji su sve više skloni kupovini hrane sa dodatom vrednošću (visok kvalitet, zdravstvene beneficije i dobrobit životinja), pa ne iznenađuje činjenica da za vreme ekonomske krize nije opala potražnja za organskim proizvodima [3]. Potrošnja organskih proizvoda u EU je rasla brže od proizvodnje, te se disproporcionalno povećao uvoz iz trećih zemalja. Tako bi ciljna tržišta za organske proizvode iz Srbije trebala da budu one zemlje EU koje još uvek ne pokazuju znakove zasićenja – Italija, Francuska, Nemačka i Velika Britanija [4].

CENE HRANE

Cene organskih proizvoda u EU i svetu su i dalje visoke, uprkos povećanoj prodaji (u proseku su više 15%-30% u poređenju sa proizvodima dobijenim konvencionalnim metodama) [5]. U Srbiji su organski proizvodi u proseku skuplji oko 2 puta (zavisi od sezone), a većina ih potiče iz uvoza, što se značajno odražava na njihovu cenu.

Adrese autora: ¹Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Gračanička 18, Beograd, ²Visoka građevinsko - geodetska škola strukovnih studija, Hajduk Stanka 2, Beograd

Rad primljen: 24. 04. 2014.

Rad prihvaćen: 28. 05. 2014.

Lanac maloprodajnih objekata za organske proizvode u Srbiji nedovoljno je razvijen. Iako se prihod po glavi stanovnika u Srbiji povećao u poslednjih 10 godina, konzumiranje organskih proizvoda i dalje je ograničeno, usled porasta cena hrane. Oko 70% primarnih proizvođača zaključuje ugovore i prodaje trgovcima na veliko i prerađivačkim kompanijama svoje organske proizvode. Direktnu prodaju, npr. na zelenim pijacama, praktikuje svega 20% poljoprivrednika. Zbog ovakvog sistema, uvećanje cena koje proizvođači ostvare veoma je umereno (prosečno 10-20%) i potvrđuje činjenicu da se dodata vrednost ne stvara na nivou poljoprivrednog gazdinstva [4]. Zato i ovaj značajan segment u organskoj proizvodnji mora ubuduće biti unapređen, tako da se primarnim proizvođačima olakša plasman i direktna prodaja organske hrane i sirovina.

SOCIJALNO-EKONOMSKI UTICAJI I EKOLOŠKI UTICAJI KAO POKAZATELJI PREDNOSTI ORGANSKE PROIZVODNJE

Ekonomija farme - Međunarodna federacija pokreta za organsku poljoprivredu (IFOAM) definiše organsku poljoprivredu kao oblast pozitivnog ekonomskog rasta. Razlike u prinosima, proizvođačkim cenama, u ukupnom iznosu direktnih plaćanja i varijabilni troškovi rada, najčešći su faktori koji određuju razlike u finansijama organskih i neorganskih farmi [6]. U proseku, profit sa organske farme je u rasponu od +/-20% od profita odgovarajuće konvencionalne referentne farme [7]. Posebno visok profit ostvaruje se na mešovitim farmama [8].

Razlike u efikasnosti upotrebe energije kod različitih useva, u odnosu na korišćenje energije/t organske proizvodnje kao procenat konvencionalne proizvodnje, koje je dala IFOAM EU Group, pokazuje koliko je organska proizvodnja energetski isplativija (na pr. za krmno bilje to je 32%, za pšenicu 50-87%, za kukuruz 59%, mleko 46-87%, goveđe meso 65%, svinjsko meso 87%) [2].

Zaštita životne sredine - Zaštita biodiverziteta putem organske proizvodnje znači očuvanje i unapređivanje autohtonih biljnih i životinjskih vrsta (stare sorte i lokalne populacije), koje su od neprocenjive vrednosti za svako područje. Nažalost, autohtone vrste često nisu dostupne proizvođačima organske hrane u Srbiji [10].

Prema FAO, tehnike organske proizvodnje su takve da uspešno smanjuju i ublažavaju klimatske promene (lako usvajanje i efikasno skladištenje gasovi staklene bašte), a među njima je unapre-

đivanje agrobiodiverziteta, koji povećava otpornost i prilagodljivost poljoprivrednih sistema. Input organskog azota (N) je 60 - 70% manji u odnosu na konvencionalnu proizvodnju [11].

U Nacionalnoj strategiji održivog korišćenja prirodnih resursa i dobara [12], organska poljoprivreda je prepoznata kao pokazatelj zdrave životne sredine (indikator) i moguć način proizvodnje u zaštićenim područjima.

Aspekti kvaliteta i bezbednosti hrane – Kvalitet hrane je povezan sa očekivanjima proizvodnog procesa, uključujući elemente kao što su uticaj na životnu sredinu ili dobrobit životinja [2]. Poštovanje osnovnih principa na kojima se zasniva organska poljoprivreda (princip zdravlja, ekologije, pravednosti i negovanja i staranja) [13] stvara uslove za bezbednu hranu [14]. Ova pozitivna percepcija je globalna i mada nije uvek podržana u kupovini i konzumiranju, jeste sredstvo za dalji razvoj održivih poljoprivrednih i prehrambenih sistema [2].

Društveni uticaj - Veća potražnja za radnom snagom u organskoj poljoprivredi stvara više radnih mesta. Pozitivno za razvoj i održivost organske proizvodnje je i to što su organski poljoprivrednici mlađi, obrazovaniji, imaju više veština i angažovanja u aktivnostima prenosa i primanja znanja i informacija. Takođe, više žena se bavi organskom poljoprivredom [2].

Kombinacija sličnih ili većih prihoda i zaposlenosti u odnosu na konvencionalnu poljoprivrednu proizvodnju doprinosi ekonomskom razvoju ruralnog naselja, a to može biti povećano dodatnim aktivnostima kao što su direktna prodaja, ekoturizam [15].

PROBLEMI RAZVOJA I ODRŽIVOSTI ORGANSKE PROIZVODNJE U SRBIJI

Činjenica je da se u kontekstu modernizacije ekonomije i konvencionalna i organska poljoprivreda u Srbiji sporo razvija [16]. Prema Nacionalnom akcionom planu razvoja organske proizvodnje u Srbiji iz 2009. godine (Radni dokument), krajnji cilj je bio da se do 2014. god. poveća ukupna površina obradivog zemljišta, (organskog ili u procesu konverzije) do 50 000 ha [5]. Ne može se proveriti da li je ovaj cilj ostvaren. Međutim, u 2012. god. Celokupna površina pod organskom biljnom proizvodnjom je iznosila 6 340 ha [17], a 2014. oko 7 500ha [16], tako da je teško da se i polovina od planirane površine organski obrađuje. To pokazuje da se u ovoj oblasti moraju postavljati realniji ciljevi i to tek nakon detaljnog razmatranja akcija koje bi mogle dovesti do njihovog ostvarenja.

Nacionalni akcioni plan iz 2009. Vlada nije usvojila, te država nije pomogla u ostvarivanju cilja povećanja organskih poljoprivrednih površina. Godine 2011. izvršena je revizija ciljeva i implementacionih mera i sastavljen je i novi Nacionalni akcioni plan (2012-2016), čije se usvajanje očekivalo tokom 2013. god. [4]. Novi akcioni plan još uvek nije usvojen.

Pored toga, očekuje se i usvajanje Pravilnika o korišćenju podsticaja za organsku proizvodnju u kojem su navedena podsticajna sredstva i pravo na njihovo ostvarivanje za tekuću 2014. godinu. Poslednji pravilnik kojim je ta oblast regulisana usvojen je aprila 2013. [18]. Usvojeni su pravilnici o korišćenju podsticaja samo za neke sektore organske stočarske proizvodnje: za krave doilje i za pčele [19, 20]. Vlada je Uredbom o raspodeli podsticaja u poljoprivredi i ruralnom razvoju za 2014. Godinu [21], odredila manje od polovine sredstava za organsku proizvodnju i organske proizvode, u odnosu na prethodnu godinu.

Prema tvrdnji eksperata za organsku poljoprivrednu, mana Zakona o podsticajima u poljoprivredi i ruralnom razvoju [22] za organske stočarske proizvođače je ta što kriterijumi za ostvarivanje podsticaja nisu prilagođeni aktuelnoj situaciji, gde proizvođači ne mogu da steknu pravo da konkurišu za sredstva [16]. Izmene i dopune navedenog Zakona još uvek nisu usvojene.

Sektor organske proizvodnje je nedovoljno finansiran na svim nivoima. Takođe, finansijsko učešće međunarodnih donatora nije dovoljno zastupljeno, čak se može okarakterisati kao marginalno [4].

Iako u Srbiji dominiraju porodična gazdinstva i privatna svojina, što ukazuje na dobar potencijal za organsku proizvodnju, ista su vrlo isparcelisana i prisutan je znatno niži stepen komercijalizacije u odnosu na evropske farme [23].

Organski proizvodi nude brojne prednosti. Postoje podaci da je kod osoba, koje su alergične na konvencionalnu hranu sa hemijskim dodacima primetno smanjenje simptoma alergije kada one konzumiraju samo organsku hranu [36].

Većina proizvođača u Srbiji se za organsku proizvodnju prvenstveno opredelila radi proizvodnje zdrave hrane za svoju porodicu, što znači da nisu na organsku poljoprivredu od starta gledali kao na posao i izvor prihoda. Dalje je izuzetno niska svest potencijalnih kupaca o organskoj poljoprivredi. Osim Beograda i Novog Sada, u ostalim delovima države gotovo se i ne prodaju organski proizvodi, jer je, pored neupućenosti, mala kupovna moć građana. Subvencije od strane nadležnog. Ministarstva kasne i do godinu dana. Veliki problem predstavlja nedostatak većeg broja ponuda repromaterijala i sredstava za zaštitu bilja, koja su izuzetno skupa, jer ih uvozi mali broj privatnih firmi koje nemaju konkurenciju. Plasiranje proizvoda na strana tržišta je komplikovano. Prihodi ostvareni isključivo iz organske poljoprivrede ne pokrivaju troškove svakodnevnog života ispitnika, te je gotovo svaki od njih prinuđen da obavlja još neki, dodatni posao.

ULAGANJE U ORGANSKU PROIZVODNJU U SRBIJI

Iznos agrarnog budžeta i sredstava namenjenih za poljoprivredu i ruralni razvoj u Srbiji imali su

tendenciju porasta zaključno sa 2008. godinom. Međutim, od 2009. godine dolazi do radikalnog smanjenja agrarnog budžeta za čak 50%. Ukupna sredstva plasirana u poljoprivredu u 2012. godina dostigla su „rekordnih 5,7%“ ukupnog budžeta [24]. Inače, podaci o realizaciji budžeta po merama vode se po različitim metodologijama i zbog toga se dosadašnja poljoprivredna politika Srbije samo delom može uporediti sa međunarodnim standardima. Naime, opis mera odstupa od njih i one sadrže različite elemente koje nije moguće klasifikovati u konceptualno zaokružene grupe [24].

U organskoj proizvodnji se i uz male investicije mogu očekivati značajni prihodi [16]. Međutim, finansijska podrška sektoru organske proizvodnje je u Srbiji započela tek 2005/06 godine. Ipak, podsticajna sredstva za 2012. godinu su izostala iz plana nadležnog ministarstva, ali su učesnici mogli da refundiraju 50% ukupnih troškova sertifikacije, mada ne i za troškove nastale u periodu konverzije [4]. Ovo predstavlja značajan propust nadležnog ministarstva, obzirom da se zna da u je periodu konverzije proizvođač najviše izložen brojnim rizicima i da su prinosi manji.

Sa pristupanjem STO i EU očekuje se porast pritiska na mala poljoprivredna gazdinstva zbog visoke konkurentnosti na međunarodnom nivou. U tom smislu država Srbija treba da pomogne organskim proizvođačima i da obezbedi povoljnu ekonomsku sigurnost za strana ulaganja u ovaj poljoprivredni sektor.

Zbog skromnih izgleda za rast domaćeg tržišta organskih proizvoda, kao i ograničene kupovne moći domaćih kupaca, izvoz na međunarodno tržište smatra se većim prioritetom. Najvažnija destinacija za plasman organskih proizvoda iz Srbije je Nemačka, koja zauzima 31% ukupnog evropskog tržišta organske hrane, zatim slede Francuska sa 17%, Velika Britanija 10% i Italija 8% učešća. Međutim, uzimajući u obzir očekivanja nemačkih potrošača i trenutnu situaciju na tržištu, postoje nedostaci koji se odnose na nabavku nekih organskih proizvoda. Uprkos olakšicama koje postoje u okviru Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP), meso neće biti oslobođeno ograničenja na uvoz [4].

Instrukcija kojom se utvrđuju uslovi za proizvodnju, kontrolu i sertifikaciju organskih proizvoda koji se izvoze na tržište EU (2013) [25] upućuje na poštovanje EU Council regulation (EC) No 834/2007 [28] i Commission Regulation (EC) No. 1235/2008 [29] koje se odnose na uvoz organske hrane u EU iz trećih zemalja, gde spada i Srbija.

ZAKONSKI OKVIRI EU I SRBIJE

Aktuelni Zakon o organskoj proizvodnji [27] stupio je na snagu 2010. godine. Zakon definiše organsku proizvodnju kao proizvodnju poljoprivrednih i drugih proizvoda koja se zasniva na metodima organske proizvodnje u svim fazama proiz-

vodnje, a koja isključuje upotrebu GMO i proizvoda koji se sastoje ili su dobijeni od GMO, kao i upotrebu jonizujućeg zračenja (član 3. stav 1. tačka 8.), dok pod pojam organskog proizvoda podvodi svaki onaj koji je proizveden i označen u skladu sa njim i sa propisima donetim na osnovu njega (član 3. stav 1. tačka 9.). Naglašeno je da se proizvodi dobijeni lovom i ribolovom ne smatraju proizvodima organske proizvodnje (član 2.).

Na nivou EU, oblast organske proizvodnje i sertifikovanja organskih proizvoda uređena je posebnom direktivom (Council Regulation EC No 834/2007) [28]. Osnovni cilj ove direktive jeste da postavi okvire za održivi razvoj organske proizvodnje i obezbedi efektivno funkcionisanje internog tržišta, fer konkurenciju, poverenje i zaštitu interesa potrošača. Primenjuje se na sve organske proizvode namenjene stavljanju u promet pri čemu je, kao i u srpskom Zakonu u organskoj proizvodnji, naglašeno da se pod time ne podrazumevaju proizvodi nastali lovom i ribolovom (član 1.). Direktiva određuje organsku proizvodnju kao upotrebu takvih proizvodnih metoda koji su u skladu sa pravilima postavljenim direktivom, dok organskim proizvodom smatra svaki onaj koji je nastao na taj način (član 2.). Direktiva postavlja opšte principe organske proizvodnje, među kojima su nekorišćenje GMO i zasnovanost na proceni rizika i primeni preventivnih mera. Zaseban odeljak bavi se pitanjima od značaja za trgovinsku razmenu sa zemljama koje nisu članice EU (član 32.). U njemu se navodi da proizvod uvezen iz zemlje koja nije članica može da se plasira na tržište Unije kao organski, ukoliko ispunjava brojne uslove, a prvi je da je proizveden na način koji je propisan ovom Direktivom, kao i sa drugim propisima usvojenim u skladu sa njom.

ZAKLJUČAK

U poslednjih nekoliko decenija, zajednička poljoprivredna politika EU u fokus postavlja odnos između poljoprivrede i zaštite životne sredine, kao i bezbednost hrane, neekonomsku funkciju poljoprivrede i ruralni razvoj. Sredinom 2013. godine usaglašeni su stavovi o novoj reformi kojom su postavljeni temelji do 2020. godine, a najznačajniju novinu predstavlja opredeljenje da se direktna plaćanja uslovljavaju dodatnim zahtevima koji se tiču zaštite životne sredine i izjednačavanja vrednosti direktnih plaćanja po pojedinim zemljama i gazdinstvima i dodatnog smanjenja tržišnih mera. Takođe se uvode posebne šeme podrške za mlada gazdinstva i mlade poljoprivrednike. Konstantne promene politika i složeni tranzicioni problemi čine proces prilagođavanja agrarnih politika zemalja kandidata veoma komplikovanim i zahtevnim [24]. Harmonizacija zakonodavstva jedan je od osnovnih preduslova koje zemlja kandidat za članstvo u EU mora da ispuni. Zajednička poljoprivredna politika EU utemeljena je na uredbama koje nije potrebno

direkto inkorporisati u pravni poredak zemlje kandidata, ali se one ipak moraju u potpunosti sprovesti. Posebni zahtevi su u oblasti institucionalne izgradnje i implementacije, formiranja informatičke podrške i sprovođenja kontrole i nadzora. Zato se preporučuje da se i pre pristupanja EU pravni sistem prilagodi zahtevima svih mera [24].

Zakoni koji se direktno odnose na organsku poljoprivrednu proizvodnju kao i odgovarajući pravilnici [30] [31], od kojih su neki doneti i pre donošenja prvog Zakona o organskoj proizvodnji 2006 [32]. god., kao i oni koji se indirektno odnose su, kako se navodi u skladu sa evropskim i svetskim standardima o zaštiti životne sredine i nadalje bi ih samo trebalo dosledno sprovesti. Ali, prema [4], proces potpunog usklađivanja zakonodavstva Srbije i EU u oblasti organske proizvodnje još uvek nije okončan, naročito o korišćenju zemljišta i zaštiti životne sredine. Takođe, najviše propisa je potrebno doneti iz oblasti kontrole kvaliteta, kao i skladištenja proizvoda.

Tokom poslednjih nekoliko godina, u Srbiji je preduzet niz aktivnosti sa ciljem unapređenja zakonodavnog okvira kojim je regulisana oblast poljoprivrede. Ali, treba imati u vidu da je kompletan legislativni korpus EU u oblasti poljoprivrede, ruralnog razvoja i bezbednosti hrane veoma obiman, te da obuhvata nekoliko hiljada pravnih akata različitog stepena obaveznosti. Iz tog razloga je potrebno konstantno i efikasno pratiti i usaglašavati se sa legislativom EU, koja je ciljano tržište organskih proizvoda.

Stimulisati održavu tj. organsku poljoprivrednu proizvodnju u Srbiji - Za podršku održivoj tj. organskoj poljoprivredi je potrebno, pored legislativnih, sprovesti još niz praktičnih mera. Pre svega je potrebna bolja povezanost proizvođača sa prerađivačkom industrijom koja mora značajno da unapredi svoju efikasnost u preradi sirovina, kao i da uvodi, poštuje i kontinuirano se usklađuje sa standardima kvaliteta i međunarodnim pravilima poslovanja, koji se smatraju ključnim ciljevima [4].

Da bi ublažila moguće negativne efekte konkurencije starih i novih članica na tržištu organskih proizvoda, EU promovise investicije koje imaju za cilj da povećaju efikasnost u poljoprivredi, naročito putem formiranja zadruga ili drugih grupacija koje su u stanju da koriste merilo ekonomskog učinka [4]. U slučaju Srbije, poboljšanje efikasnosti kroz kompletan lanac proizvodnje organskih proizvoda zahteva velike investicije, zatim bolju edukaciju i osposobljavanje, na tehničkom i na nivou poljoprivrednih gazdinstava i menadžmenta. Naravno, podrazumeva se i puno poštovanje propisa EU koji se odnose na bezbednost hrane, higijenu, pakovanje i transport [4].

Ključni elementi SSP-a [33] su postepeno smanjenje carinskih i necarinskih trgovinskih prepreka ka EU, koje dovodi do obostranog otvaranja tržišta. Prelazak na status kandidata omogućava Srbiji pristup i korišćenje fondova koji podržavaju modernizaciju poljoprivrednog sistema [4].

Predlozi za stimulaciju domaćih investicija u organsku proizvodnju su dati u publikaciji "Organska poljoprivreda u Srbiji 2013" i uključuju sledeće korake: 1) poboljšanje ekonomskog i političkog okvira za razvoj ovog oblika proizvodnje u Srbiji, 2) pojednostavnjenje pristupa finansijskim resursima, a posebno kreditima u tu svrhu, 3) upoznavanje potencijalnih investitora i proizvođača sa evropskim poslovnim konvencijama i 4) formiranje posebnog servisnog centra zaduženog za posredovanje između srpskih i evropskih poslovnih partnera [4]. Iz navedenog se zaključuje da su potrebe za stabilizacijom domaćih investicija u organsku proizvodnju opšteg tipa i da se ne odnose samo na organsku proizvodnju, već na celokupnu privredu, a posebno poljoprivredu naše zemlje.

Takođe, Zakon o podsticajima u poljoprivredi i ruralnom razvoju [22] predviđa mogućnost davanja posebnih podsticaja za organsku proizvodnju u vidu direktnih plaćanja (član 38.).

Analiza Strategije poljoprivrede i ruralnog razvoja Republike Srbije za period od 2014. do 2024. godine [24] potvrđuje usklađenost ovog dokumenta sa ciljevima i idejama politike poljoprivrede i ruralnog razvoja EU. Kao najvažnije oblasti u kojima treba sprovesti reforme Strategija izdvaja: politiku razvoja poljoprivrede, usvajanje i primenu zakonodavnog okvira koji omogućava implementaciju Strategije i harmonizaciju sa zakonodavstvom EU i organizacionu strukturu postojećeg institucionalnog i administrativnog okvira kako bi se i ona uskladila sa zahtevima Unije. Posebnu pažnju Strategija posvećuje dvema oblastima koje su naročito bitne i u politici ruralnog razvoja EU. To su: održivo korišćenje raspoloživih prirodnih resursa za poljoprivrednu proizvodnju i unapređenje kvaliteta života seoskog stanovništva i njegov ravnopravni udeo u raspodeli dohotka. Strategija, kao jedan od posebnih ciljeva organske proizvodnje, navodi prilagođavanje standarda higijene hrane za objekte koji se upotrebljavaju za tradicionalnu i organsku proizvodnju i to upravo u područjima sa posebnim geografskim ograničenjima [24].

Unaprediti sistem sertifikacije - Iako su brojne prednosti organske poljoprivrede naučno dokazane, mnoge potencijalne beneficije nisu direktno uzete u obzir kao pokazatelji tokom sertifikacije. To se odnosi na skladištenje CO₂ u zemljište, smanjenje gasova staklene bašte tokom proizvodnje, zaštita ptica i divljači. Sa ovim problemom se ne suočava samo Srbija, koja je oblast sertifikacije

regulisala posebnim Pravilnikom [34], jer je poznato da se neke od navedenih beneficija ne ocenjuju ni u zemljama članicama EU [2]. Ovaj napredni sistem ocenjivanja trebalo bi da se razvije, testira i integriše u postojeće procedure sertifikacije, koji u ovom trenutku uglavnom prate inpute i tehnologije tokom celog procesa proizvodnje. Od novog postupka sertifikacije bi se, dakle, očekivalo da uzima u obzir uticaje proizvodnje na elemente životne sredine i klimu, koristeći pri tome jednostavne, ali efikasne pokazatelje.

Smanjiti visoke cene organske hrane – Visoke cene organskih proizvoda su rezultat korišćenja prirodnih metoda borbe protiv neželjenih pojava, što jeste spor proces, koji zahteva mnogo znanja, odgovornosti i radne snage. U proseku, više cene organskih proizvoda dovode u pitanje pristupačnost domaćinstvima sa niskim prihodima, kakva je uglavnom situacija u Srbiji. Zato je potrebno poboljšati faktore ponude/potražnje i efikasnost lanca snabdevanja i tako razviti tržište organskih proizvoda, što će dovesti do pada cena. IFOAM standardi uključuju društvenu brigu [35] i unapređeni su sertifikatom tzv. fer trgovine (*fair trade*) - organsko-sajamske [2].

Ulagati u istraživanja i poboljšati povezanost svih sektora u organskoj poljoprivredi - U Srbiji je, kao razlog koji koči razvoj organske poljoprivrede prepoznato odsustvo saradnje privatnog sektora i nauke [26]. Istraživačke aktivnosti na bazi organskih sistema hrane i poljoprivrede, kao jedan od najvažnijih alata za dalji razvoj, mogu doprineti ukupnoj održivosti poljoprivrede i ekonomskoj isplativosti proizvodnje hrane [2].

Dobra polazna osnova koja može služiti naučnicima kao smernica za buduća istraživanja je Nacionalna istraživačka agenda za sektor organske proizvodnje (2013) [26] gde su izloženi prioriteti istraživanja i problemi koje bi naučno-istraživačka zajednica trebalo da reši. Koncept opšteg zdravlja životinja u kojem se primenjuju preventivne mere i nehemijski veterinarski lekovi su do sada uspostavljeni samo na naučno praćenim pilot farmama i zato zdravlje životinja mora biti postavljeno na vrh budućih istraživačkih aktivnosti [2].

LITERATURA

- [1] FFRAF report: foresighting food, rural and agrifutures (2007), European Commission.
- [2] Niggli U. et al. (2008) Vision for an Organic Food and Farming Research Agenda to 2025 Organic Knowledge for the Future. IFOAM Regional Group European Union, International Society of Organic Agriculture Research.
- [3] Mišković N. (2013) Nedovoljna proizvodnja organske hrane u Srbiji. <http://www.euractiv.rs/eu-prioriteti/6258-nedovoljna-proizvodnja-organske-hrane-u-srbiji>.
- [4] Marz U. et al. (2013) Organska poljoprivreda u Srbiji 2013. Editori: Mišković N., Stolz Tobias. Nacionalno udruženje za razvoj organske proizvodnje "Serbia organic", Beograd.
- [5] Nacionalni akcioni plan razvoja organske proizvodnje u Srbiji (Radni dokument) (2009) Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Republika Srbija.
- [6] Fowler, S. et al. (1999) Factors affecting the profitability of organic farms. Aberystwyth: UWA, Institute of Rural Studies.
- [7] Offermann, F. and H. Nieberg (2000) Economic performance of organic farms in Europe. University of Hohenheim, Stuttgart.
- [8] Nieberg, H. et al. (2007) Organic Farms in a Changing Policy Environment: Impact of Support Payments, EU-Enlargement and Luxembourg Reform. Organic Farming in Europe: Economics and Policy, Vol. 13. University of Hohenheim, Stuttgart.
- [9] Glossary on Organic Agriculture (2009) Food and Agriculture Organization of the United Nations.
- [10] Filipović, V. and Ugrenović, V. (2010) Biološka raznolikost organske proizvodnje u funkciji očuvanja biodiverziteta. IV forum o organskoj proizvodnji. Centar za organsku proizvodnju, Selenča, Srbija, 44-46.
- [11] Jordan, R. et al. (2009) High Sequestration, Low Emission, Food Secure Farming. Organic Agriculture - a Guide to Climate Change & Food Security. International Federation of Organic Agriculture Movements.
- [12] Nacionalna strategija održivog korišćenja prirodnih resursa i dobara („Službeni glasnik” RS br. 33/12)
- [13] Osnovni principi organske proizvodnje (2012) Serbia Organica. <http://www.serbiaorganica.info/organska-poljoprivreda/osnovni-principi-organske-proizvodnje/>
- [14] McIntyre, B. et al. (2009) Agriculture at a Crossroads, International Assessment of Agricultural Knowledge, Science and Technology for Development, Synthesis Report, Washington.
- [15] Jackson, A. and N. Lampkin (2005) Organic farm incomes in England and Wales 2003/04. Report, Institute of Rural Sciences, University of Wales Aberystwyth.
- [16] Kalentić M. et al. (2014) Organska poljoprivreda u Srbiji 2014. Nacionalno udruženje za razvoj organske proizvodnje "Serbia organic", Beograd.
- [17] Površine u organskoj biljnoj proizvodnji u 2012. godini, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Direkcija za nacionalne referentne laboratorije. <http://www.dnrl.minpolj.gov.rs/>
- [18] Pravilnik o korišćenju podsticaja za organsku proizvodnju („Službeni glasnik” RS, br. 38/13)
- [19] Pravilnik o korišćenju podsticaja u organskoj stočarskoj proizvodnji za krave doilje („Službeni glasnik” RS, br. 94/13)
- [20] Pravilnik o korišćenju podsticaja u organskoj stočarskoj proizvodnji po košnici pčela („Službeni glasnik” RS, br. 94/13)
- [21] Uredba o raspodeli podsticaja u poljoprivredi i ruralnom razvoju u 2014. godini („Službeni glasnik” RS, br. 8/14)
- [22] Zakona o podsticajima u poljoprivredi i ruralnom razvoju („Službeni glasnik” RS br. 10/13)
- [23] Poljoprivreda Srbije (2013) Wikipedia. http://sr.wikipedia.org/wiki/Пољопривреда_Србије.

- [24] Nacrt Strategije poljoprivrede i ruralnog razvoja Republike Srbije (2014 - 2024) (2013) Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srbije.
- [25] Instrukcija kojom se utvrđuju uslovi za proizvodnju, kontrolu i sertifikaciju organskih proizvoda koji se izvoze na tržište Evropske unije (2013) Direkcija za nacionalne referentne laboratorije, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srbije.
- [26] Janoš B. et al. (2013) Nacionalna istraživačka agenda za sektor organske proizvodnje. Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, ACCESS- Program za razvoj privatnog sektora u Srbiji, Beograd.
- [27] Zakon o organskoj proizvodnji ("Službeni glasnik" RS, br. 30/2010)
- [28] Council Regulation EC No 834/2007 on Organic Production and Labelling of Organic Products.
- [29] Commission Regulation (EC) No. 1235/2008 laying down detailed rules for implementation of Council Regulation (EC) No. 834/2007 as regards the arrangements for imports of organic products from third countries.
- [30] Pravilnik o metodama organske biljne proizvodnje i o sakupljanju šumskih plodova i lekovitog bilja kao proizvoda organske poljoprivrede („Službeni list SRJ” br. 51/02)
- [31] Pravilnik o metodama organske stočarske proizvodnje („Službeni list” SRJ, br. 51/02)
- [32] Zakon o organskoj proizvodnji i organskim proizvodima („Slubeni glasnik RS” br. 62/06)
- [33] Zakon o potvrđivanju sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između evropskih zajednica i njihovih država članica, sa jedne strane, i Republike Srbije, sa druge strane („Službeni glasnik” RS, br. 83/08)
- [34] Pravilnik o kontroli i sertifikaciji u organskoj proizvodnji („Službeni glasnik” RS, br. 48/2011)
- [35] Lockie, S. et al. (2006) Going Organic. Mobilizing Networks for Environmentally Responsible Food Production. Wallingford: CABI Publishing.
- [36] Čajka, Z., Jovanović L., (2014) Održivi marketing menadžment, Ecologica, str. 263

IZVOD

EKONOMSKI ISPLATIVA PROIZVODNJA ORGANSKE HRANE

Konvencionalna proizvodnja hrane pokazala se kao neodrživa u uslovima rastuće tražnje za proljoprivrednim proizvodima sa jedne i neophodnosti očuvanja životne sredine i prirodnih resursa sa druge strane. Nasuprot tome, organska poljoprivredna proizvodnja opravdava svoju sve širu primenu kroz omogućavanje: dobijanja zdrave i kvalitetne hrane, čuvanja životne sredine i zaštite biodiverziteta. Najočiglednije prednosti organske proizvodnje sastoje se u pružanju mogućnosti za ekonomski rast i stabilnost kao i za razvoj ruralnih područja, turizma i trgovine putem organske proizvodnje hrane. Međutim, takav pristup proizvodnji nije moguće sprovesti bez visokog nivoa ekološke svesti kako u celokupnom društvu tako i u lokalnim zajednicama, promene ponašanja odgovornih subjekata subjekata i opšte populacije, uspostavljanja mehanizma za preuzimanje odgovornosti za sopstvena ponašanja i konstantnog obogaćivanja fonda neophodnih naučnih saznanja za obavljanje takvih delatnosti. Nažalost, čini se da se u Srbiji potencijali održive poljoprivrede ne koriste dovoljno, ta da je potrebno sprovesti korenite promene na mnogo različitih nivoa, uključujući zakonodavni, obrazovni, ekonomski ali i praktični kako bi se postojeće stanje u toj oblasti poboljšalo i približilo evropskom i svetskom nivou.

Ključne reči: prednosti organske proizvodnje, ekonomska isplativost, problemi i potrebe u organskoj poljoprivredi.

ABSTRACT

PROFITABLE PRODUCTION OF ORGANIC FOOD

Conventional food production has proven to be unsustainable under the circumstances of increasing demand for agricultural products on one hand and the necessity to preserve the environment and natural resources on the other. Contrary to that, organic agricultural production justifies its broader application through facilitating: production of healthy food of good quality, environment conservation and biodiversity protection. The most obvious advantages of organic production consist of: providing the possibility for economic growth and stability as well as for the development of rural areas, tourism and trade via organic food production. However, such approach to production cannot be implemented without: a high level of ecological consciousness in both – the entire society as well as local communities, a change of behavior of responsible subjects and general population, establishing a mechanism for overtaking responsibility for one's own activities and constant enrichment of scientific knowledge database necessary for performing these activities. Unfortunately, it seems that the potentials of organic agriculture are not fully used in Serbia and that essential changes should be made on a series of different levels, including the legislative, educational, economic and practical, in order to improve current state in that field and make it closer to the European and world level.

Keywords: advantages of organic production, economic sustainability, problems and needs in organic agriculture.